

tesî'nin ilk nüvesini oluşturmuştur. Ayrıca Mühendishâne-i Berrî, Humbaracı ve Lağımçı ocaklarının (Topçu ve İstihkâm Okulu) eğitim kurumu olduğundan Harbiye Mektebi'nin de (Kara Harp Okulu) ilk nüvesini teşkil eder.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmud Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri (nşr. Kemal Beydilli – İlhan Şahin), Ankara 2001, tür.yer.; Mehmed Esad, *Mir'ât-ı Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyun*, İstanbul 1312; Çatay Uluçay – Enver Kartekin, *Yüksek Mühendis Okulu*, İstanbul 1958, tür.yer.; Kâzım Çeçen, *İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Kısa Tarihçesi*, İstanbul 1990, tür.yer.; Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphanesi: 1776-1826*, İstanbul 1995, tür.yer.; a.m.f., "İlk Mühendislerimizden Seyyid Mustafa ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Risalesi", *TED*, XII (1987), s. 387-479; Mustafa Kaçar, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Askerî Teknik Eğitimde Modernleşme Çalışmaları ve Mühendishânelerin Kuruluşu", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, II, İstanbul 1998, s. 82-104.

KEMAL BEYDİLLİ

MÜHEYMİN

(المهيمن)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "bir şeyi gözetimi altına alıp korumak ve onu yönetmek" mânasındaki **heymene** kökünden türeyen **müheymin** "kâinatın bütün işlerini idare eden" demektir. Müheyminin "başkalarını korku ve endişeden emin kılmak" anlamındaki **îmân** masdarından türeyip hemzenin "hâ"ya dönüşmesiyle ortaya çıkmış olması da mümkündür. Bu takdirde "kendisine güvenilen, başkalarını korku ve endişeden koruyup güvenlerini sağlayan" mânasına gelir. Ebû Zeyd el-Belhî, Zeccâc ve İbn Manzûr gibi müellifler ise müheyminin türemiş bir kelime olmadığını, kadîm semavî kitaplarda da Allah'ın isimlerinden biri olarak yer aldığını ileri sürmüştür. Belhî'ye göre kelime **müheyminâ** şeklinde Süryânîce kökenli olup Kur'an'ın nüvülünden önce de Arap dilinde bulunuyordu (*Lisânü'l-'Arab*, "hymn" md.; Zeccâc, s. 33; Fahreddin er-Râzî, s. 201).

Müheymin, Haşr sûresinin on altı kadar ilâhî ismi içeren son âyetleri içinde yer almaktadır (59/23). Bir âyette de Kur'an'ın kendisinden önceki kitabı onaylayıcı ve muhafaza edici olduğu beyan edilirken Kur'an'ı nitelemektedir (el-Mâide 5/48). Müheymin, İbn Mâce ve Tirmizî'nin rivayet ettiği esmâ-i hüsnâ listelerinde yer almıştır ("Du'â", 10; "Da'avât", 82).

Mâtürîdî müheymin isminin "emin, musallat, şahit" anlamlarına gelebileceğini belirtmiş, fakat bunlar arasında herhangi bir tercihte bulunmamıştır. "Güven veren" mânasına aldığı emini "her söylediği ve her yaptığında güvenilen ve asla zulmetmeyen" şeklinde yorumlamıştır. Musallat "kâhir"le eş anlamlı olup "bütün kullarını hüküm altına alan" demektir. Şahit ise hem olan biten her şeyden haberdar olma hem de Peygamber'in indirdiği vahyin doğruluğuna tanıklık etme niteliğine dayalıdır (*Âyât ve süver*, s. 52). Gazzâlî ise müheyminine "yaratıkların amelleri, rızıkları ve ömürlerinin idaresini elinde bulunduran" mânasını vermiş ve bunun Allah'ın her şeye vâkıf olması, hâkimiyeti altında bulundurması ve korumasıyla gerçekleştiğini belirtmiştir. Müheyminin etkisini icra etmesi ilâhî ilim, kudret ve fiilin kemal mertebesinde bulunması sayesinde. Bu niteliklerin tamamı sadece Allah'ta bulunmaktadır. Bundan dolayı müheyminin kadîm ilâhî kitaplarda da Allah'ın isimlerinden biri olduğu ifade edilmiştir (*el-Mağşadü'l-esnâ*, s. 76). Gazzâlî müheymin isminin kulda görülebilecek tecellilerini de şöyle anlatmaktadır: Kişi iç gözlem yoluyla gönül hayatının sırlarına vâkıf olduğu, bunun yanında kendi gidişinin doğruluk üzerinde seyretmesini sağlayabildiği ve buna süreklilik kazandırdığı takdirde kendi kalbine hâkim olma durumuna ulaşır. Eğer kalbinin derinliklerine vukuf ve hâkimiyetinin sınırları genişler de bu sayede Allah'ın bazı kullarını istikamet halinde tutmayı başarsa müheymin isminin tecellilerine daha çok mazhar olabilir. Bu husus, ancak sevgi sahibi olmak ve dış görünümle istidlâlde bulunmak suretiyle insanların derunî birikimlerine muttali olduktan sonra gerçekleşebilir (*a.g.e.*, s. 77). Allah'ın fiilî sıfatları grubu içinde yer alan müheymin mü'min, rakib, hafiz, hâlik ve şehid isimleriyle anlam yakınlığı içinde bulunur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "hymn" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "hymn" md.; *Kâmûs Tercümesi*, IV, 783-784; İbn Mâce, "Du'â", 10; Tirmizî, "Da'avât", 82; Zeccâc, *Tefsîru esmâ'illâhî'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 32-33; Mâtürîdî, *Âyât ve süver min Te'vilâti'l-Kur'an* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu – Bekir Topaloğlu), İstanbul 2003, s. 52; Hattâbî, *Şe'nü'd-du'â* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Dimaşk 1404/1984, s. 46-47; Gazzâlî, *el-Mağşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 40, 76-77; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-akşâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 93^{ab}; Fahreddin er-Râzî, *Levâmî'u'l-beyyînât* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Beyrut 1404/1984, s. 201-203; P. Boneschi, "Al-Muhaymin un des beaux nom d'Allah", *RSO*, XXXII (1957), s. 463-475.

BEKİR TOPALOĞLU

el-MÜHEZZEB

(المهذب)

Ebû İshak eş-Şirâzî'nin
(ö. 476/1083)
Şâfiî fikhına dair eseri.

Şâfiî fikhının temel kitaplarından biri olup müellifinin yetiştirdiği çizgideki mezhep birikimini yansıtan *el-Mühezzeb*'de bazı tasarruflar dışında Müzenî'nin *el-Muhtaşar*'ındaki konu sıralaması esas alınmıştır. Telif amacı eserin girişinde, "Şâfiî'nin mezhebindeki temel hükümleri delilleriyle ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan ihtilâflı meseleleri gerekçeleriyle açıklamak" şeklinde ifade edilmiş, bu açıklama doğrultusunda İmam Şâfiî'nin son dönem görüşleri (kavl-i cedîd) esas alınarak Şâfiî fikhî doktrini ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanında mezhep içi ihtilâflara da temas edilmiştir. *el-Mühezzeb*'in telifine, müellifin fikhî birikimini iki imam arasındaki hilâf mesâilince irca eden İbnü's-Sabbâğ'a ait, "Şâfiî ve Ebû Hanîfe'nin anlaşmaları yerde Şirâzî'nin ilmi biter" sözünün yol açtığı yönündeki bilgiyi (Sübkî, IV, 222) ihtiyatla karşılamak gerekir. Zira bu açıklama, Bağdat Nizâmiyesi gibi dönemin en ünlü medresesinde uzun yıllar fikhî okutan bir kişi için pek inandırıcı gelmemektedir.

Şâfiî sonrası dönemde fûrû alanında öğrencisi Müzenî'nin *el-Muhtaşar*'ı merkezî bir yer işgal etmiştir. Ebû'l-Abbâs İbn Süreyc bu çalışmanın mezhep içinde telif edilen kitapların temelini oluşturduğunu, sonrakilerin konuları ona göre düzenlediklerini, ifadelerini tefsir ve şerhettiklerini belirtir (İbn Hallikân, I, 217). Pek çok âlim tarafından bu esere şerhler yazılmış, ihtiva ettiği görüşler diğer kanallardan gelen bilgilerle uzlaştırılmaya çalışılmış ve yeni meselelere bu birikim çerçevesinde çözümler üretilmiştir. Mezhep çevrelerinde biri sadece mezhep içi rivayet ve ichtihad farklılıklarıyla sınırlı, diğer başka mezheplerin görüş ve ichtihadlarına da yer veren iki ana telif metodu gelişmiştir. İlk tarzın bir örneği sayılan *el-Mühezzeb*, on dört yıllık (1063-1077) bir gayretin ürünü olup (Nevevî, *Tehzib*, II, 174) müellifin fikhî çözümleri temellendirme ve üretmede genellikle İbn Süreyc'in yöntemini izlediği söylenebilir (*a.g.e.*, II, 173; Sübkî, IV, 216).

Her kıyası, her dersi bin defa tekrarladığını, bir meselede istişhâda elverişli bir beyit bulduğunda kasidenin tamamını ezberlediğini söyleyen müellifin (Nevevî, *Tehzib*, II, 173; Sübkî, IV, 218) mevcut *el-Mü-*